

участь Парламенту в цій процедурі, що виразило їх волю. Професор Т. Хартлі зауважив, що важко уявити більш виразний приклад зміни права замість його тлумачення. Як завзятий критик діяльності Суду ЄС Х. Расмуссен наполягав на тому, що Суд керується, перш за все, принципами права ЄС, які є політичними за своєю природою, а тому не можуть застосовуватися при судовому розгляді. Проте всупереч його критиці рішення Суду були, можна сказати, скопійовані при внесенні змін до Договору про ЄСПв та Договору про функціонування ЄС Лісабонським договором, що яскравіше за все показало їх вплив на розвиток інтеграційної правової системи. І це не єдиний приклад того, як рішення Суду ставали прообразами актів, які в подальшому приймалися інститутами ЄС. І все це завдяки комплексу методів тлумачення, які використовує Суд ЄС.

Г. А. Прохазка, канд. юрид. наук, асист.
*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого*

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ТЛУМАЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Тлумачення міжнародного договору є одним із видів тлумачення юридичної норми.

Угоди між державами, як відомо, вважаються одним із джерел міжнародного права. Поняття “міжнародна угода” може містити в собі різні назви: договір, конвенція, конкордат, хартія, декларація, пакт, статут тощо. Міжнародний договір – угода між державами або іншими суб’єктами міжнародного права, яка укладена з питань, що мають для них загальний інтерес, і покликана регулювати їх взаємовідносини шляхом створення їх взаємних прав і обов’язків.

Як зазначає О. В. Київець, тлумаченню норм закону і тлумаченню норм міжнародного договору притаманна ціла низка спільних рис. Передусім це мета тлумачення, тобто встановлення змісту норми закону. Тому для таких договорів можна використовувати загальні правила тлумачення, однак із врахуванням специфіки міжнародного договору як результату домовленості суверенних суб’єктів.

Тлумачення правової норми може визначатися і як пізнавальна діяльність задля пояснення явищ природи і як пояснення символів, виразів, понять певної теорії, співвідношення з правовим текстом. Відсутність тлумачення унеможливує розуміння юридичної норми.

Правильно витлумачити міжнародний договір означає встановити те, про що погодилися сторони в момент укладання договору, з'ясувати їх погоджену волю, виражену в постановах договору.

Тлумачення міжнародного договору може бути офіційним та неофіційним. У першому випадку воно здійснюється усіма учасниками, а також міжнародними органами і організаціями. Неофіційне надається окремими особами, які офіційно не представляють державу (доктринальне тлумачення, яке здійснюється науковцями або науковими організаціями).

До найвищої офіційної інтерпретації офіційного міжнародного тлумачення можна віднести автентичне тлумачення, яке роблять усі його учасники і яке має силу міжнародного договору. Автентичне тлумачення здійснюється у формі спеціальної угоди або протоколу.

Головну роль при тлумаченні договірних положень відіграє намір сторін під час створення договору; при певних сумнівах договірні положення слід інтерпретувати на користь необмеженої свободи суверенних держав – сторін договору.

Під час тлумачення міжнародних договорів необхідно дотримуватися таких загальних принципів:

- 1) добросовісність;
- 2) єдність (при тлумаченні неможливе роз'єднання об'єкта і мети договору);
- 3) ефективність (надання сили та значення положенням договору, який тлумачиться);
- 4) рівність (рівність правового складу договору).

До спеціальних принципів тлумачення належать: використання різномовних текстів договорів при тлумаченні; встановлення єдиного змісту, що закріплений у текстах різними мовами; рівна достовірність текстів договорів при тлумаченні.

У цьому контексті слід додати, що ст. 31 розділу 3 “Тлумачення договорів” Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. закріплює:

1. Договір повинен тлумачитися добросовісно відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їх контексті.

2. Для цілей тлумачення договору контекст охоплює, крім тексту, включаючи преамбулу, й додатки:

а) усяку угоду, якої було досягнуто між усіма учасниками у зв'язку з укладенням договору;

б) усякий документ, складений одним або кількома учасниками у зв'язку з укладенням договору і прийнятий іншими учасниками як документ, що стосується договору.

Питання щодо способів тлумачення є одним із найбільш важливих

і цікавих в теорії міжнародного права. Він розкриває механізм процесу тлумачення, завдання якого полягає в тому, щоб за допомогою зовнішньої форми, в якій вкладається думка, проникнути в її зміст. Справа в тому, що крім самого процесу тлумачення, тобто безпосереднього з'ясування змісту, у теорії тлумачення виділяють його другу складову – техніку тлумачення, тобто сукупність визначених пізнавальних прийомів.

Особливо важливу роль у цьому відіграє вивчення окремих способів тлумачення та особливостей їх застосування на практиці. У літературі, присвяченій проблемам тлумачення, крім способів тлумачення, згадуються також прийоми, методи та правила тлумачення, а співвідношення між цими поняттями ще не отримало свого остаточного опрацювання в науці міжнародного права.

При здійсненні тлумачення використовуються спеціальні способи, такі як: граматичний, історичний, логічний та систематичний. Граматичний спосіб полягає в з'ясуванні значення окремих слів у їх синтаксичному зв'язку та змісту окремих статей договору. Його використання є початковим пунктом тлумачення.

Іноді з моменту укладення договору проходить значний проміжок часу, у зв'язку з чим виникають труднощі в з'ясуванні його дійсного змісту, наприклад, цілей договору, окремих його положень і термінів. Для тлумачення таких договорів доводиться вдаватися до вивчення історичної обстановки укладення договору, дослідження різних підготовчих матеріалів, дипломатичного листування тощо. Таке тлумачення називається історичним.

Телеологічний спосіб бере до уваги зміст та мету укладення договору і використовується, зокрема, для динамічного (еволюційного) тлумачення договору.

Систематичний спосіб – це порівняння міжнародного договору з іншими договорами, урахування зв'язків між окремими частинами, статтями договору.

Різні способи тлумачення мають різні наслідки. У такому разі виникає проблема співвідношення ваги кожного із названих способів. Відомою проблемою в цьому питанні є суперечність між суб'єктивним (відповідно до історичної волі сторін) і об'єктивним тлумаченням (коли вирішальне значення має текст договору).

Закріплені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів правила тлумачення поєднують суб'єктивний та об'єктивний підхід, з вирішальним значенням останнього: абз. 1 ст. 31: “Договір повинен тлумачитися добросовісно відповідно до звичайного значення, яке слід називати термінами договору в їх контексті і у світлі його об'єкта і цілей”.

Отже, тлумачення міжнародного договору представляє собою один із ключових моментів теорії та практики права міжнародних дого-

ворів. Саме від тлумачення залежить ефективність застосування міжнародного договору й ефективність системи міжнародного права. У процесі тлумачення міжнародних договорів використовуються різні засоби, які притаманні юридичній техніці, остання є відповідальною за впровадження нових правил і прийомів підготовки юридичних актів, що застосовуються в національному і міжнародному праві.

А. В. Трояновский, канд. юрид. наук, доц.
*Национальный университет
“Одесская юридическая академия”*

ЮРИДИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА КОНСТРУИРОВАНИЯ ПОЛОЖЕНИЙ ОБ ОСВОБОЖДЕНИИ ОТ ДОГОВОРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Договорная ответственность – одно из наиболее сложных и полемических правовых явлений. В ней очень ярко выражена сущность самого гражданского права, его важнейшие функции и роль в обществе. Аккумулируя основные правовые ценности и обладая достаточной актуальностью, ответственность в определенном смысле неисчерпаема и как объект научного исследования.

Среди всех аспектов проблематики договорной ответственности одним из наиболее неоднозначных является вопрос освобождения от бремени ее несения. Обстоятельства, являющиеся основанием для освобождения должника от ответственности за нарушение договора, в теории и практике принято называть “форс-мажор”.

Вопрос о том, какой смысл вкладывается в слова “непреодолимая сила” (“форс-мажор”), достаточно давно дискутируется в доктрине и судебной практике. Теории, пытающиеся объяснить эти ключевые правовые моменты, не всегда шли в одном направлении и порой во многом расходились. Например, под этим термином во французском праве понимается не только “непреодолимая сила”, но и “случай”, поскольку, с точки зрения закона (ст. 1148 ГК Франции), между этими двумя понятиями стоит знак равенства, большинство французских авторов считает их синонимами, которые означают любое обстоятельство, постороннее должнику и создающее препятствие к исполнению обязательства.

“Форс-мажор” – это термин французского происхождения, который используется для обозначения непреодолимой силы. В свою очередь, непреодолимая сила – это внешнее относительно деятельности лица, нарушившего договорное обязательство, природное или общественное событие, влияющее на деятельность правонарушителя, причиняющего